

CULTURA I OCI

El camp de concentració franquista que ningú recordava

Després d'una llarga investigació, l'historiador Marc Pont ha trobat on era el camp de la població ceretana

SÍLVIA MARIMON MOLAS

No hi ha cap senyal visible que a Puigcerdà hi va haver un camp de concentració franquista. Ni tan sols els veïns en tenen memòria. Tanmateix, va existir i va funcionar entre 1939 i 1941. Era a la Villa San Antonio, una torre d'estiueig convertida en casa de colònies durant la Guerra Civil, i més tard en el lloc on van tancar més de 400 persones. "En aquest camp, situat prop de la frontera, hi van tancar molts exiliats republicans que van fugir cap a França i, posteriorment, van tornar convençuts per la propaganda franquista", explica l'historiador Marc Pont Fitó. "La frontera servia per classificar i controlar les persones en condicions d'excepcionalitat legal, i hi va haver col·laboració entre els sistemes represius francès i franquista", afegeix.

Enlloc s'explica l'existència d'aquest camp, i Pont ha hagut de seguir moltes pistes per poder-lo documentar. A la informació de la torre, un edifici de Josep Azemar Pont, es diu que hi va haver una casa de colònies i una placa recorda que és un dels escenaris de la novel·la *El joc de l'àngel* (Planeta, 2008). Enlloc hi ha cap senyal visible del seu passat com a camp de concentració. "Hi ha una menció del camp de Puigcerdà a *Los campos de concentración franquistas* (Ediciones B, 2019), de Carlos Hernández, i se'n parla en un article de l'historiador Aram Montfort, però no estava localitzat. Tota la informació que tenia és que havia estat operatiu des del desembre del 1939 fins al juny del 1941. No n'hi ha cap record. Ni els veïns sabien que hi havia hagut un camp de concentració franquista i molta gent de Puigcerdà ho negava", detalla Pont.

Un testimoni cabdal

El camp de Puigcerdà es trobava a escassos tres quilòmetres i mig en línia recta del camp de la Tor de Querol-Enveig i a poc més d'un quilòmetre del de la Guingueta d'Ix. L'historiador i sociòleg va començar a estirar el fil després de trobar Artur Solà, un veí nascut a Puigcerdà que viu a Barcelona, que sí que tenia memòria del camp. En una entrevista, Solà recordava el lloc: "Jo sí que recordo que en aquest triangle que hi ha al Clausolles amb Camí d'Ur hi havia una gran torre, que encara hi és, però llavors tot el que era el triangle era jardí i era d'ells [es refereix als franquistes]". Solà explica que hi anava a jugar i hi havia guàrdia: "Aquest triangle, que és molt gran, estava ple de gent retinguda; ara, si eren espanyols, si eren republicans, si eren estrangeres que no eren del règim, que els tenien vigilats, o que eren, no ho sé".

Als arxius de l'Ajuntament de Puigcerdà, Pont va trobar una carta en què es demanava il·luminar una zona: "*Ruego a V. se sirva a la mayor brevedad iluminar convenientemente la parte de paseo comprendida entre el lago y el Campo de Concentración de Prisioneros de esta Villa, así como el trozo comprendido entre dicho campo y la cárcel, por ser de toda necesidad para las fuerzas allí destacadas y que guarnecen aquella zona 119*". Als mateixos arxius s'hi guarden unes memòries anònimes d'un exiliat que va tornar a l'estat espanyol i, després de ser interrogat, el van portar a "un xalet que feien servir per guardar a tots els que venien de França. Estava vigilat per deu soldats, dos caporals i un sergent. [...] Es va fer tard i vaig anar a dormir. Llits, no en faltaven, doncs aquesta torre anteriorment estava ocupada per una colònia de nens", deia el text. Una altra dada és que Miquel Coll, descendent de la família Moner, propietària de la torre d'estiueig, va afirmar que els va costar recuperar la torre perquè l'havien ocupat els franquistes.

L'engany de la propaganda franquista

Pont afirma que el camp va començar a funcionar tan bon punt els franquistes van ocupar la població, el febrer del 1939,

però el gruix de la documentació, que es troba al Centre Documental de la Memòria Històrica de Salamanca, es refereix al període entre desembre del 1939 i desembre del 1941. En aquests dos anys, als llistats hi consten 396 persones que, en la majoria de casos, van ser desplaçades a altres camps de concentració. "Podrien ser bastants més, perquè el camp havia començat a funcionar al febrer i tampoc no es conserven les altes i baixes dels mesos d'abril i maig del 1941", detalla Pont.

"A través de la megafonia als camps francesos, en alguna ocasió, la propaganda franquista intentava colar missatges que prometien pietat i perdó, però també s'utilitzava el xantatge", assenyala Pont. Franco va tenir la col·laboració de les autoritats franceses, que van permetre als espies espanyols infiltrar-se en els camps per convèncer els interns de tornar. A més, els francesos temien la influència política que poguessin tenir els refugiats espanyols, i estaven desbordats per l'arribada de desenes de milers de refugiats republicans en pocs dies durant la retirada. "A França, els refugiats espanyols s'enfrontaven a moltes penúries i a la crueltat de les forces de l'ordre franceses, i els agents franquistes prometien menjar,

cigarretes i exempció de represàlies a l'Espanya de Franco", diu l'historiador.

La majoria s'estaven molt poc temps a Puigcerdà, perquè el camp va funcionar primer com a centre de classificació i després com a centre de distribució de persones procedents de França amb destinació a altres camps. "Van ser traslladats a centenars de quilòmetres a altres centres de distribució i internament. Una quantitat important també va fer estada en batallons de treballadors, batallons disciplinaris de soldats treballadors i altres unitats de treball forçat. La majoria ja venien d'un llarg camí al front, fugint de la guerra o d'un llarg i dur internament a França", assegura. Puigcerdà era el primer capítol d'un llarg periple que, en alguns casos, tenia un final molt tràgic: els consells de guerra sumaríssims que podien acabar amb reclusió perpètua o pena de mort. A França, el futur tampoc era gaire esperançador: reclusió als camps, companyies de treballadors estrangers, deportacions a l'Espanya franquista i fins i tot l'enviament a camps de concentració nazis que podien acabar en extermini. "La repressió sobre els vençuts era especialment cruenta a banda i banda de la frontera, exemplaritzant i contundent", afirma Pont.

Corresponsals estrangers durant la Guerra Civil Espanyola al front de Puigcerdà.